

II. *Пізнавально-пошуковий* (5-7 класи) — формування ціннісних орієнтацій, мотивація самопізнання, установка на активність у самовизначенні, розвиток уміння робити вибір профілю подальшої освіти.

III. *Базовий* (8—11 класи) — вивчення наукових основ вибору професії, кваліфікацій професій та їхніх вимог до людини, вироблення вміння зіставляти вимоги й власні можливості, випробування можливостей учнів у різних видах трудової діяльності, орієнтація на суміжні професії.

Психологи ретельно вивчили світ професій, виявили найбільш характерні ознаки і за ними розбили всі професії на групи. Отримали певну систему, в основу класифікації якої академік Е. М. Климов поклав нредмет праці, з яким працює людина. Таким предметом є сама людина або група людей, природа, техніка та енергосистеми, знакова система і художній образ. Так, за допомогою певних методів учень може самостійно визначити відповідний профіль навчання. Наявність цієї класифікації підкаже, що спочатку потрібно шукати не одну-єдину професію, а визначитися з групою професій, а потім у цій групі обрати бажану професію. Це дуже важливо, тому що почуття задоволення від власної роботи, радість успіху завжди виливає позитивно, підбадьорює, надає певності у своїх силах, допомагає працювати ще активні гас.

Професійна просвіта — це ознайомлення учнів із навчальними закладами, де можна опанувати професію за безпосереднього відвідування, оформлення інформаційних стендів рекламними візитками навчальних закладів, бесіди з класними колективами, інтерактивні заняття й ігрові програми. Бесіди з учнями про вибір професії можна умовно поділити на ознайомлювальні та заключні.

Ігрові програми проводяться з метою підвищення рівня усвідомлення учасниками типових і специфічних професійних ситуацій (гра «День із життя професіонала»), допомога в розумінні наявних можливих перешкод до професійної мети (гра «Пастки»), формування загального емоційного ставлення до професій через розвиток уяви та творчого мислення (гра «Асоціації»).

Допрофільна підготовка здійснюється у 8-9 класах із метою професійної орієнтації учнів, сприяння у виборі ними напряму профільного навчання у старшій школі. Форми її реалізації: курси за вибором; факультативи; предметні гуртки; наукові товариства учнів; Мала академія наук; предметні олімпіади; кабінети профорієнтації.

Метою організації *факультативів* із географії є формування більш високого рівня знань, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і культури, що сприяє усвідомленому вибору професії

учнем, готує учнів до активної участі в суснільно-практичній діяльності, підвищує географічну освіту.

Факультативи з географії реалізуються на практиці у таких формах:

- * факультативи підвищеного рівня (поглиблено вивчається зміст основного курсу);
- * прикладні факультативи (розвиток інтересу до сучасної техніки);
- * спецкурси (поглиблено вивчаються тільки окремі розділи, теми основного курсу);
- * міжпредметні факультативи (інтеграція двох - трьох предметів);
- * міжшкільні факультативи (дві і більше шкіл).

Організація факультативних занять із географії вимагає певних інтелектуальних і матеріально-технічних витрат. По-перше, для викладання факультативів можуть залучатись учителі географії школи, викладачі ВИЗ, працівники науково-дослідних установ, спеціалісти виробництва, діячі культури. По-друге, важливе значення має наявна матеріально-технічна база школи, адже курси за вибором або факультативи вивчаються учнями на основі практики, як наприклад: географічний або метеорологічний майданчик, матеріали для польових робіт, музейна кімната школи тощо.

Для обліку факультативних занять учитель географії заводить спеціальний журнал, де зазначає проходження програми, відвідування учнів, результати виконання завдань. Наповненість мікроколективу складає не менше як 15 осіб, вибір напряму факультативу учень здійснює самостійно.

Форми навчання включають заняття різних типів: семінари, консультації, екскурсії, домашню індивідуальну і групову самостійну роботу учнів.

3.2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ «УКРАЇНСЬКІ ІМЕНА НА КАРТІ СВІТУ»

*С. Л. Капіруліна**

Сучасна географічна освіта та загальний рівень і стан викладання географії в школі, в той час коли географічну науку поділили з одного боку на географію фізичну та економічну, а з другою — на географію галузеву та країнознавчу, порушує проблему єдності географії.

За умов власного проектування змісту учнівської географічної освіти творчий учитель має можливість поглибити знання учнів за рахунок додаткових занять за програмою факультативного курсу «Українські імена на карті світу».

Мета курсу: розвиток пізнавальної і творчої активності учнів 8-х класів, поглиблення їх знань з історії вивчення і дослідження території України, удосконалення суто географічних та картографічних знань, умінь та навичок роботи з різноманітними джерелами географічних знань, а також розвиток загальнонавчальних умінь; залучення учнів до активної практичної діяльності з метою вивчення своєї Батьківщини, створення об'єктивної основи для виховання патріотизму, любові до України, усвідомлення вагомого внеску українців у розвиток світової географічної науки.

Основні завдання курсу: розширення географічних та картографічних знань, умінь та навичок учнів; залучення учнів до науково-іюшукової роботи в галузі історії формування, картографування та вивчення українських земель за різних історичних часів; формування знань учнів щодо участі українців у накопиченні географічних знань про Землю.

Зміст програми складається з чотирьох розділів і передбачає як теоретичні, так і практичні заняття.

Програма розрахована загалом на 18 академічних годин (виконання її заплановане протягом I або II навчального семестру), але за балсаїша кількість годин можна збільшити на розсуд учителя.

*Навчальна програма факультативного курсу
«Українські імена на карті світу»*

Кількість годин	Зміст теми	Навчальні досягнення
Тема 1. Україна у глибокій давнині		
3	Опис сучасної території України в працях видатного давньогрецького історика Геродота (V ст. до н. с.) «Скіфія». Літературна спадщина давньогрецького історика та географа Страбона (I ст. до н. е.). Народи, що населяли сучасну територію України у давнину.	Учень: <ul style="list-style-type: none"> знає про внесок давньогрецьких вчених у вивчення території України; називає народи, що населяли сучасну територію України у давнину.

Кількість годин	Зміст теми	Навчальні досягнення
	<p>Практикум:</p> <p>№ 1. Робота в шкільній бібліотеці. Відбір літературних джерел, що стосуються змісту факультативного курсу.</p> <p>№ 2. Позначення на контурній карті України географічних об'єктів, які згадуються в працях Геродота та Страбона.</p> <p>№ 3 Позначення на контурній карті України ареалів розселення племен та народів, що населяли Україну у давнину</p>	<ul style="list-style-type: none"> показує на карті ареали їх розселення; географічні об'єкти, які згадуються в працях Геродота та Страбона. характеризує відомості щодо наукової спадщини давньогрецького історика Геродота та давньогрецького історика та географа Страбона; користується матеріалами шкільної та домашньої бібліотеки
Тема 2. Історична географія України		
4	<p>Історичні землі України. Повість минулих літ як історико-географічна спадщина. Виникнення та межі Київської Русі. Перші згадки про місто Львів, Київ. Українські географічні карти за часів найдавніших географів та астрономів. Іон-Якуб, Аль-Массуді та інші. Галицько-волинські літописи. Ґ. А. де Воплан (1600-1673) і його географічні карти України. В. Рубан, М. Костомаров, О. Субтельний. Українські дослідники історичної географії України.</p> <p>Практикум:</p> <p>№ 4. Позначення на контурній карті України найдавніших українських міст.</p> <p>№ 5. Позначення на контурній карті України історичних земель</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> знає хронологію об'єднання українських земель; історію виникнення найдавніших міст України; * називає історичні землі України; характеризує відомості щодо наукової спадщини Іона-Якуба, Аль-Массуді, Ґ. А. де Воплана, В. Рубана, М. Костомарова, О. Субтельного; показує на карті найдавніші українські міста; історичні землі України; " оцінює внесок Іона-Якуба, Аль-Массуді, Ґ. А. де Воплана, В. Рубана, М. Костомарова, О. Субтельного у розвиток географічної науки; уміє користуватися джерелами географічних знань

Кількість годин	Зміст теми	Навчальні досягнення
Тема 3. Внесок українців у географічні дослідження окремих регіонів Землі		

В. Г. Григорович-Барський (1701-1747) та його дослідження Близького Сходу. Правнук хорунжого запорозького війська М. М. Миклухо-Маклай (1846-1888) та його етнографічні дослідження. 10. Ф. Лисянський (1773-1837) — організатор і керівник першої російської навколосвітньої експедиції. Правнук запорозького козака М. М. Пржевальський (1839-1888) — дослідник Центральної Азії. В. В. Докучаев (1846-1903) та його дослідження ґрунтів Полтавщини. В. В. Городецький — мандрівник і архітектор в одній особі. Полярний дослідник Г. Я. Седов (1877-1914). Г. І. Танфільєв (1857-1928) — дослідник боліт. Народознавчі дослідження П. П. Чубинського (1839-1884). П. А. Тутковський (1858-1930) — фундатор науки про Україну. А. Роман (1840-1917), С. А. Рудницький (1877-1937), К. Г. Воблий (1876-1947) — академіки АН України. Ф. Вовк, В. В. Пассек, В. Кубійович (1900-1985), Н. Б. Вернандер та інші дослідники України.

Практикум:
№ 6 Робота в шкільній бібліотеці та Інтернеті. Складання списку додаткової літератури до теми.
№ 7. Позначення на контурній карті об'єктів, пов'язаних із географічними дослідженнями відомих учених-українців.
№ 8. Розробка мультимедійної презентації «Шляхами українських дослідників Землі»

Учень:
" позначає на контурній карті об'єкти, пов'язані з географічними дослідженнями відомих учених-українців;
• характеризує відомості щодо наукової спадщини В. Григоровича-Барського, М. Миклухо-Маклая, Ю. Лисянського, П. Пржевальського, В. Докучаєва, В. Городецького, Г. Танфільєва, Г. Седова, П. Чубинського, П. Тутковського, А. Ремана, С. Рудницького, К. Воблого, Ф. Вовка, В. Пассека, В. Кубійовича, Н. Вернандера;
• уміє користуватися додатковими джерелами географічних знань;
• оцінює внесок В. Григоровича-Барського, М. Миклухо-Маклая, Ю. Лисянського, М. Пржевальського, В. Докучаєва, В. Городецького, Г. Танфільєва, Г. Седова, П. Чубинського, П. Тутковського, А. Ремана, С. Рудницького, К. Воблого, Ф. Вовка, В. Пассека, В. Кубійовича, П. Вернандера у розвиток географічної науки

Кількість годин	Зміст теми	Навчальні досягнення
Тема 4. Сучасні географічні дослідження		
3	Навчальні заклади і науково-дослідні інститути, що займаються сучасними географічними дослідженнями. Сучасні дослідження ґрунтів, ландшафтів, надр, екології. Практикум: № 9. Складання карт поширення природних і антропогенних ландшафтів України. Узагальнення	Учень: • знає заклади і науково-дослідні інститути, що займаються сучасними географічними дослідженнями; • позначає на карті поширення природних і антропогенних ландшафтів України; • оцінює внесок вітчизняних учених у розвиток географічної науки

Факультативний курс «Українські імена па карті світу» тісно пов'язаний із курсом фізичної географії України 8-го класу, оскільки поглиблює і розширює знання про природу нашої країни, побут народів, що її населяють, про внесок українських географів, картографів, мандрівників та дослідників у розвиток географічної науки.

Школярів цього віку завжди цікавили романтика далеких мандрівок, подробиці з особистого життя мандрівників, розповіді про їх подорожі, дослідження та пригоди. Отже, виділення матеріалу, якого дуже мало або зовсім немає у сучасних підручниках з географії, тим більше матеріалу, який викликає підвищений інтерес учнів, у самостійний курс стане корисним і для загального розвитку учнів, і для розширення та поглиблення географічних знань, і для розвитку їх духовності та національного менталітету.

Література

1. *Географічна енциклопедія України: У 3-х т. / відп. ред. О. М. Маринич.* — К.: Укр. енцикл., 1989-1993. — Т. 1 (1989) — 416 с, Т. 2 (1990) - 480 с., Т. 3 (1993) — 480 с.
2. *Заставний Ф. Д.* Географія України. — Львів: Світ, 1994.
3. *Дорошенко І. Д.* Нарис історії України. — Львів, 1991.
4. *Муромов І. А.* 100 великих путешественников. — М.: Вече, 1999.
5. *Авадяева Е. П., Зданович Л. И.* 100 великих мореплавателей. — М.: Вече, 1999.
6. *Синякович С. В.* Тайны географических открытий. — Минск: Литература, 1998.